

Inflatie-Devaluatie Revaluatie

In een van de vorige nummers van de Internationale stond een artikel over de devaluatie van de Franse frank. Daar dit artikel speciaal de Franse aspecten behandelde, willen we nu in een uitgebreidere beschouwing het geheel monetaire vraagstuk en tevens de revaluatie van de Duitse mark en de daarmee samenhangende positie van de dollar nader bekijken. Een dieper gaande beschouwing van het vraagstuk van de groeiende inflatie en het optreden van krisissen in de ekonomie was eigenlijk in verband hiermede noodzakelijk. Daar een dergelijke beschouwing ons echter te veel plaatsruimte zou kosten, konden we slechts terloops de groei van de produktiviteit van de arbeid en daarmee verband houdende problemen behandelen. Wij hopen één van onze volgende nummers hierop nog terug te komen.

GOUDEN STANDAARD

Vroeger - ver voor de tweede wereldoorlog - onder het stelsel van de gouden standaard, was het door de cirkulatiebank uitgegeven bankpapier althans voor een groot deel door het goud in de kelders van de bank gedekt. Onder het stelsel van de gouden standaard verplichtten de cirkulatiebanken zich elk bankbiljet in te wisselen tegen goud.

Dit veranderde toen in de dertiger jaren de gouden standaard werd losgelaten. De banken wisselden geen bankbiljetten meer in tegen goud.

Iedereen zal zich dan gaan afvragen hoeveel goederen men over enige tijd voor zijn geld kan kopen. Het buitenland neemt de biljetten van de centrale bank natuurlijk ook niet en eist tenminste voor het saldo dat ze te vorderen heeft betaling in goud.

BRETT N WOODS

Na de oorlog kwam een ander systeem tot stand. De konferentie van Bretton Woods in 1944 had hier de grondslag voor gelegd. Naast het goud werden reserve-valuta's ingevoerd: de dollar en het pond, die als harde valuta's, bijna zo goed als goud werden beschouwd. Voor de monetair minder sterke staten werden speciale regelingen ontworpen om hun buitenlandse betalingen te regelen. De VS beschikte in Fort Knox over een enorme goudreserve, die naar het scheen tegen elke aanval bestand was.

KAPITAAL-EXPORT door de VS

De enorme uitvoer van kapitaal uit de VS was het gevolg van de dalende winstvoet in dat land. Door de lagere organische samenstelling van het kapitaal in West-Europa en in de koloniale landen was het voordeliger zijn kapitaal daar te investeren. Door de lagere organische samenstelling - meer arbeidsloon tegenover minder investeringen - lag de winstvoet in deze landen nl. nog hoger dan in de reeds hoog-geïndustrializeerde VS.

Door West-Europa werd van deze kapitaal-toevoer gebruik gemaakt om zijn in de oorlog vernietigde industrie weer op te bouwen.

De gevolgen van de export van kapitaal werden natuurlijk ergens gecompenseerd en wel door de stroom van winsten die uit dit kapitaal naar de VS vloeiden. In Zuid-Amerika overtroffen en overtreffen de winsten en interesten zelfs de investeringen.

DE DOLLAR WORDT ZWAK

De inspanningen welke de Amerikanen zich getroosten om een crisis te vermijden hebben echter een inflatie van de dollar te gevolge. De VS heeft een passieve betalingsbalans en het gevolg kon niet anders zijn dan dat de goud-voorraad in Fort Knox eerst langzaam, maar allengs sneller begon te dalen.

Het vertrouwen in de dollar werd steeds verder ondermijnd, vooral als betalingsmiddel. Een devaluatie van de dollar werd verwacht en men belegde zijn geld liever in andere valuta's (Zw.frs en D.marken) en in goud. Door de grote vraag naar goud stijgt de goudprijs. Daar de dollar als instrument tegen de inflatie moet dienen kan de VS zich geen devaluatie permitteren. De stijging van de goudprijs betekent dit echter en de VS is dus gedwongen tegen alle spekulaties in goud te blijven leveren tegen de prijs van \$ 35 per ounce. Daar de Europese staten groot belang hebben bij de standvastigheid van de dollar, die de voornaamste reserve valuta is, worden ze in de moeilijkheden om de dollar betrokken.

DEVALUATIE

Frankrijk is in de tijd van De Gaulle eigenlijk al uit de boot gestapt. Het ging een grote goudvoorraad aanleggen ter meerdere ere van de Gaulle. Het is ondertussen wel juist gezien geweest dat een vertrouwen in de dollar niet bepaald gerechtvaardigd was. Dit wil echter niet zeggen dat Frankrijk in staat was alleen naar het goud terug te keren en dat het goud nu wel de geschikte dekking voor de frank was. De Gaulle kon ook niet de werkelijke oorzaken van de inflatie vernietigen en de Franse frank is tenslotte onder de druk van de speculanten gevallen, die meer wantrouwen hadden in de Franse industrie dan vertrouwen in het goud van de kelders van de Franse cirkulatiebank.

Intussen had ook Engeland een veer moeten laten. Zijn betalingsbalans was zo slecht en de speculatie tegen het pond zo sterk, dat de pas aan het bewind zijnde Labour-regering van Wilson tot devaluatie moest besluiten of hij wilde of niet. Slechts de gezamenlijke inspanning van alle belanghebbende kapitalistische landen was in staat het pond te behoeden voor een nog grotere devaluatie. Zij konden echter niet toelaten dat het Engelse pond ook maar de minste kans zou lopen in positie te komen, die - zij het ook maar in de verste verte - zou lijken op die van de Duitse mark in 1923.

Maar de dollar bedreigde het zelfde lot als de frank en het pond en daar de VS de dollar als middel tot verweer tegen de steeds dreigender wordende crisis niet konden missen, moesten ze bijzondere maatregelen nemen. Met de cirkulatiebanken van de andere landen werd een plan ontworpen dat er op neer kwam dat er twee goudkoersen zouden komen. Eén voor de vrije markt en een officiële omwisselingskoers tussen de cirkulatiebanken, die vastgesteld bleef op \$ 35,-- per ounce. De banken kwamen tevens overeen van anderen dan de bij de overeenkomst aangesloten cirkulatiebanken geen goud meer te kopen en aan anderen geen goud meer te zullen verkopen.

De

Productiviteit van de Arbeid

Wij willen hier even ingaan op het verband tussen de stijging van de produktiviteit van de arbeid en de inflatie. Het is niet de bedoeling van dit artikel de oorzaken van de inflatie en de doeltreffende of niet-doeltreffende werking van de inflatie als middel tot het uitstellen van een crisis te beoordelen. We nemen hier als gegeven aan dat de VS de inflatie op de koop toenemen en voorlopig hun economische politiek niet zullen veranderen.

Nemen wij aan dat vroeger een kostuum gemaakt werd in 10 uur arbeid en dan \$ 35 kostte of 1 ounce goud.

Als de produktiviteit van de arbeid zich nu in beide branches verdubbelt, dus zowel in de produktie van kleding als in de goudproduktie, dan worden een kostuum en een ounce goud beide in vijf uur gemaakt en blijft dus gelden:

1 kostuum is 1 ounce goud is \$ 35, welke nu echter in vijf uur tijd geproduceerd worden.

De industrializatie in de goudproduktie gaat echter minder snel als in de overige industrie en de produktiviteit van de arbeid neemt daar met een kleiner percentage toe dan in de rest van de industrie.

Om het eenvoudig te houden zullen we daarom uitgaan van een voorbeeld, waarbij de produktiviteit in de goudindustrie gelijk blijft en in de produktie van kleding met 100% stijgt.

Ons voorbeeld wordt dan:

1 kostuum = 5 uur arbeid = $\frac{1}{2}$ ounce goud = \$ $17\frac{1}{2}$

In de praktijk zien we echter ondanks de allerwege gekonstateerde stijgende produktiviteit de prijzen niet dalen maar stijgen. Ons kostuum zal thans eerder \$ 70 kosten dan \$ 17,50.

In prijzen uitgedrukt wordt ons voorbeeld dus:

1 kostuum = 5 uur arbeid = \$ 70.

Daar er geen stijging van de produktiviteit in de goudindustrie optrad, zoals we aannamen geldt daar dat 5 uur arbeid = $\frac{1}{2}$ ounce = \$ 17,50 waard. De oplossing van het raadsel dat 1 kostuum = 5 uur arbeid = dus $\frac{1}{2}$ ounce goud niettemin \$ 70 dollar kost kan slechts daarin gevonden worden dat de dollar inmiddels nog slechts $\frac{1}{4}$ van zijn vroegere waarde heeft behouden.

Anders gezegd: de waardedaling van het kostuum ten opzichte van het goud drukt zich dus niet uit in lagere prijzen maar in hogere.

Nog anders gezegd:

de inflatie van de dollar drukt zich uit door een hogere prijs van de waren.

Het voorbeeld dat we genomen hebben is natuurlijk willekeurig. Het werkelijke bedrag dat een kostuum kost weten we niet en evenmin het aantal arbeidsuren dat het maken kost en nog minder hoeveel de dollar werkelijk in waarde gedaald is. Maar de tendens is onweerlegbaar. De produktiviteit van de arbeid stijgt, de prijzen stijgen er is een permanente inflatie.

De Vrije Goudprijs

Amerika kon weerstand bieden aan de druk op de dollar zolang het voldoende goud had aan te bieden. Toen men in de VS zag dat men aan het einde van zijn reserves zou komen (er bleef niet veel meer over dan de 25% dekking voor de in omloop zijnde dollars - en deze dekking was verplicht volgens de wet) stond het voor de keus de wet te veranderen en deze laatste dollars te gaan gebruiken of andere maatregelen te nemen. Daar het loslaten van de verplichte reserve het vertrouwen in de dollar zeker niet versterkt had en eerder een nieuwe run op de dollar had veroorzaakt heeft de VS het systeem van de gescheiden goudmarkten gekozen.

Zoals te verwachten was stegen de goudprijzen onmiddellijk na het vrijlaten van de goudkoers. Zuid-Afrika verscheen niet met goud op de markt om deze stijging te stimuleren, maar na enige tijd begon de goudprijs toch weer te dalen. De oorzaken hiervan zijn tweërlei.

In de eerste plaats waren de grootste afnemers van goud - de cirkulatiebanken - van de markt verdwenen. Er bleven dus als klanten over: de industrie en de spekulanten en hamsteraars.

Maars banksaldo's leveren altijd nog rente op en goud ligt volkomen renteloos te wachten tot men het kwijt raakt.

De spekulanten begonnen hun goud aan te bieden. De koers begon te dalen en ook de hamsteraars kwamen op de markt daar de geringe vraag naar goud, die in de toekomst te verwachten was, alsmede het aanbod dat te enigertijd toch van de zijde van Zuid-Afrika en van de SU moest komen hun vertrouwen in de toekomst van het goud indermijnde. Men moet hierbij vooral niet vergeten dat de hoge rentevoet van 8% hun een dergelijk renteverlies liet lijden dat het niet gauw goud gemaakt zou kunnen worden.

Daardoor is de prijs van het goud inmiddels weer gedaald tot \$ 35,50 per ounce.

DE DOLLAR

Dit alles wil echter niet zeggen dat de inflatie van de dollar daarmee voorbij is. Integendeel. De devaluatie van de dollar, dwz. de vermindering in waarde van de dollar in vergelijking met de waarde van het goud, is (tijdelijk?) tot staan gekomen, maar de vermindering van de koopkracht van de dollar (de inflatie) gaat door.

De permanente inflatie van de dollar, die de prijs is voor het uitstellen van een grote crisis, veroorzaakt echter in de VS een voortdurende prijsstijging, die de export van Amerikaanse waren bemoeilijkt. De recente devaluaties van het Engelse pond en de Franse frank hebben er alleen maar toe bijgedragen dat in Engeland en Frankrijk de prijzen voor Amerikaanse goederen nog meer stegen, omdat men er nu nog meer ponden en franks voor moet betalen.

Het is dus begrijpelijk dat de VS reikhalzend uitzien naar revaluatie van Europese valuta, die de uitvoer van de VS zal stimuleren.

De Duitse bourgeoisie wees dan ook de revaluatie van de mark af, ondanks de druk van Frankrijk, omdat zij, zelf in de sterkste positie, er niets voor voegde als reddende engel te gaan betalen voor de slecht staande Franse frank.

Maar intussen werd de druk op Duitsland steeds groter; de VS hadden het grootste belang bij een revaluatie van de Duitse mark.

De Duitse sociaal-demokraten stonden, als alle sociaal-demokraten, klaar om de belangen van het Amerikaanse kapitaal te verdedigen. Zij zien nog steeds de VS als de "redder" van de westerse beschaving, als de voornaamste verdediger van een "gezonde" economie, tegenover de arbeiders die met hun ongecontroleerde en ongelimiteerde eisen "onze" economie in gevaar brengen. Zo heeft de SPD de spits afgebeten met de revaluatie van de Duitse mark, en Willy Brandt kan als (tijdelijke) redder van de dollar gezien worden.

Toch is in wezen de Duitse revaluatie maar een zeer beperkte steun voor de dollar. Weliswaar is de goudkoers nu bijna op het normale punt teruggekeerd, maar de mark is geen reserve-valuta naast dollar en pond; de mark is maar een van de vele valuta's. De VS moet dus wel wensen dat meer landen dit Duitse voorbeeld volgen; de druk van de VS zal misschien zo groot kunnen worden dat dit inderdaad het geval zal zijn.

Toch is de revaluatie van de mark van betekenis voor de dollar; zeker als er meer valuta's zouden volgen kan men stellen dat revaluaties van die valuta's buiten de VS in wezen een devaluatie van de dollar betekent; terwijl dus de VS dan deze maatregel niet zelf behoeven te nemen, is deze toestand intussen wel weer een bewijs van een slechte positie van de dollar.

produktieve arbeid

Als men zich afvraagt wat produktieve arbeid is, is men geneigd te kijken naar het produkt dat het resultaat van die arbeid is. Iemand die schoenen maakt is produktief. Hij maakt iets. Wie iets vervoert wordt door sommigen nog als produktief gezien. De kapitalist zal zijn boekhouder zeker niet produktief noemen en evenmin de man die de vloeren in zijn fabriek veegt of zijn machines moet smeren. Naar zijn begrip zijn dit onkosten. Het is volgens hem onproduktieve arbeid. Daarentegen vindt hij de kleermaker die een pak voor hem maakt zeker produktief. Het vraagstuk produktief of niet produktief wordt dus bekeken vanuit het arbeidsproces. Komt er een produkt uit of niet, dat is de kwestie. Wat echter voor de kapitalistische maatschappij werkelijk produktief is wordt niet bepaald door wat de kapitalist ervan denkt, wat hij ervan zegt, maar van wat het doel is van deze maatschappij. En is het doel van de kapitalistische maatschappij produkten te maken? Als men de geweldige hoeveelheid waren ziet die er gemaakt worden en de reclame om ze te verkopen is men op het eerste gezicht bereid, ja te zeggen. Maar al heel gauw moet men zich afvragen, waarom maakt men dan zo'n reclame om die waren weer kwijt te raken? Natuurlijk om er geld voor te krijgen en daarmee opnieuw waren te maken en zo steeds maar door.

Al gauw gaat men de cirkelgang van deze redenering zien en komt men achter de dieper liggende bedoeling. Er worden alleen maar waren gemaakt als men denkt eraan te kunnen verdienen. Kan men er niet aan verdienen dan worden de fabrieken gewoon gesloten. Het doel is dus winst maken, verdienen. De produktie heeft als enig doel: de winst. Als de kapitalist dus eerlijk is en hij denkt even na dan zal hij moeten zeggen: produktief is die arbeid die mij in staat stelt winst te maken. Het kapitaal dat ik erin gestoken heb moet er weer uitkomen en het moet meer opleveren. Ik moet van de opbrengst van de waren die ik verkoop mijn voorgeschoten grondstoffen terug kunnen kopen. Ik moet als mijn arbeiders een week (en tegenwoordig veelal een maand) voor mij gewerkt hebben, mijn arbeiders hun loon weer kunnen betalen, want ze hebben mij een maand werk voorgeschoten en vragen me zelfs geen rentevergoeding dat ik hun geld zo lang heb mogen gebruiken, maar na een maand red ik dat niet langer. Ik kan hoogstens kun vakantietoeslag nog tot de vakantie vasthouden en de van hun ingehouden loonbelasting kan ik ook nog wel tot het eind van het kwartaal gebruiken of er rente van trekken, dat hebben ze toch niet in de gaten. En dan moet ik uit de verkoop van die waren ook nog wat voor mezelf overhouden en de slijtage van mijn machines moet ik eruit kunnen halen. Ja en dan moet ik ook nog een bedrag overhouden om nieuwe machines te kopen; om mijn fabriek uit te breiden, want met nieuwe, modernere machines kan ik een aantal arbeiders ontslaan zodat ik goedkoper werk of ik kan mijn produktie zoveel uitbreiden dat die vervloekte konkurrent van mij kapot gaat. Dan koop ik zijn fabriek en de beste of goedkoopste arbeiders die bij hem werken neem ik over. Ze zijn dan immers toch werkloos dus ze zullen wel niet al te hoge eisen stellen.

Aan de produktiviteit van de arbeid is hem dus heel wat gelegen. Wat nu eigenlijk de gebruikswaarde van die arbeid is interesseert hem in zoverre maar dat hij bv. metaalbewerkers nodig heeft en geen houtbewerkers. Maar is de gebruikswaarde van die arbeid inderdaad metaalbewerking dan interesseert hem maar één ding, n.l. als ik ze een maand laat werken, hoeveel geld moet ik er dan insteken en hoeveel komt eruit. Is dat meer dan- en liefst behoorlijk meer - dan heb ik eraan verdiend. Dan heeft hun arbeid mij geld opgebracht.

Vroeger bekeek men per arbeider of hij produktief was. In het tijdschrift van de Algemene Bond van Bejaarden is een stukje overgenomen uit een arbeids-overeenkomst van ongeveer 100 jaar geldden. Daarin lezen we onder andere:

"Er is voor een kachel gezorgd ten gerieve van de klerken... Aanbevolen wordt gedurende de tijd van het koude weer vier ponden steenkool per dag mee te brengen. Een oudste klerk wordt benoemd die verantwoordelijk is voor de properheid van het kantoor en alle jongste klerken zullen zich veertig minuten voor het gemeenschappelijk gebed bij hem melden voor het schoonmaken der vertrekken en zij zullen na kantoor tijd blijven voor dergelijke werkzaamheden; borstels, bezems, zeep en water worden door de firma beschikbaar gesteld."

Maar de lonen waren er dan ook wel naar: tot 14 jaar f 0,52, jongste bediende f 2,40, aankomende klerken f 4,50, klerken f 5,50 en na 15 jaar diensttijd kon men dan zelfs f 10,25 gaan verdienen per week.

"Er wordt verwacht dat iedereen hiermede een verhoogde hoeveelheid werk zal afleveren", luidt de laatste zin van deze arbeidsovereenkomst.

(Overgenomen uit "Eerste Vrouwen Agenda 1970").

Schoonmaken vond men blijkbaar nog onproduktiever dan boekhouden.

Naarmate het kapitalistische produktieproces zich verder ontwikkelde kwam in plaats van de enkele arbeider die men afzonderlijk op zijn produktiviteit beoordeelde "meer en meer een MAATSCHAPPELIJK GEKOMBINEERD ARBEIDSVERMOGEN (toen Marx dit schreef gebruikte hij nog de term "arbeidsvermogen". In latere geschriften, zoals in de definitieve tekst van "het kapitaal" spreekt hij over arbeidskracht) (dat) de werkelijke funktionaris van het arbeidsproces in zijn geheel wordt" (Marx, zie het aan het einde genoemde geschrift, bldz. 65).

In plaats van de afzonderlijke handarbeiders komt een "gekombineerde arbeidskracht" van alle produktief in het bedrijf werkenden tezamen, die

"op zeer verschillende manieren aan het direkte proces van waren- of beter hier produktvorming deelnemen, de enen met de hand, de ander met het hoofd werkt, de een als bedrijfsleider, werktuigkundige, technoloog enz. de andere als opzichter, de derde als direkte handarbeider of zelfs enkel als handlanger; zo worden steeds meer funkties van de arbeidskracht gerangschikt onder het direkte begrip van de PRODUKTIEVE ARBEID en hun dragers onder het begrip PRODUKTIEVE ARBEIDERS, onder de direkt door het kapitaal uitgebuite arbeiders, die ondergeschikt zijn aan het meerwaardevormings- en produktieproces." (Marx, t.a.p. bldz. 65-66).

Duidelijk beschrijft hij hoe de gehele z.g. nieuwe middenstand in wezen verproletarizeert en ondergeschikt gemaakt wordt. Eveneens blijkt hieruit hoe funkties die vroeger als niet produktief gezien werden dit wel zijn en hoe uit de werking van het proces zelf naar voren komt dat ze als een produktief geheel moeten worden gezien. De bedrijfsleider en de ingenieur, de technoloog maar ook de schoonmaker vallen indien hun werk in dienst staat van het produktieproces en dit dus helpt op gang houden, onder dit kollektief, dit "gekombineerd arbeidsvermogen".

Watwel en wat niet produktieve arbeid is wordt door twee factoren bepaald.

1. De produktieve arbeider verkoopt zijn arbeidskracht. Hij is dus loonarbeider. Dit in tegenstelling tot een zelfstandig werkende, die niet zijn arbeidskracht, maar zijn produkt verkoopt.
2. De arbeidskracht wordt ingeschakeld in het produktieproces door de koper van de arbeidskracht, de kapitalist en deze gebruikt die arbeidskracht om een produkt te krijgen, een waar, dat/die meer waarde heeft dan het kapitaal dat hij aangewend heeft om de bestanddelen die opgegaan zijn in het produkt te kopen.

"Iedere produktieve arbeider is dus loonarbeider, maar daarom is niet iedere loonarbeider produktief arbeider. Zo vaak de arbeid gekocht wordt, om als GEBRUIKSWAARDE verteerd te worden, als DIENST, niet om als LEVENDE FAKTOR op de plaats van de waarde van het variabele kapitaal te treden en in het kapitalistische produktieproces ingeschakeld te worden, is de arbeid geen produktieve arbeid en de loonarbeider geen produktief arbeider. Zijn arbeid wordt dan gekonsumeerd terwille van zijn GEBRUIKSWAARDE, niet als LEVENDE FAKTOR, hij wordt ONPRODUKTIEF, niet produktief gekonsumeerd. De kapitalist staat dan niet als kapitalist tegenover hem, niet als vertegenwoordiger van het kapitaal." (Marx, t.a.p. bldz. 66-67).

De kapitalist treedt hier als konsument op. Het geld dat hij de onproduktieve arbeider betaalt is geen geld uit kapitaal, maar uit REVENU (d.i. dat gedeelte van de meerwaarde dat de kapitalist niet voor akumulatie maar voor konsumptie gebruikt).

"Het geld funktioneert hier slechts als circulatiemiddel, niet als kapitaal. Evenmin als de WAREN, die de kapitalist voor zijn privé-konsumptie koopt, produktief gekonsumeerd worden, FAKTOREN VAN HET KAPITAAL worden, evenmin (zijn) de DIENSTEN, die hij vrijwillig of gedwongen (door de staat, enz) terwille van hun GEBRUIKSWAARDEN, voor zijn konsumptie koopt een faktor van het kapitaal. Ze zijn daarom geen produktieve bezigheden en hun dragers geen PRODUKTIEVE ARBEIDERS." (Marx t.a.p. bldz. 67).

Des te nadrukkelijker de produktie in de kapitalistische maatschappij tot warenproduktie wordt, wordt tegelijkertijd ook elke dienst tot loondienst gemaakt. Beroepen die vroeger geheel als zelfstandige werden uitgeoefend, worden nu voor een groot deel in de vorm van kleine ondernemingen gedreven en dezen hebben bedienden in dienst die als loonarbeiders werken. Dit verschijnsel, dat alle diensten tot loonarbeid worden gemaakt en hun verrichters loonarbeiders worden geeft aanleiding tot verwisseling met de produktieve arbeiders omdat deze ook loonarbeiders zijn. Hierdoor kan men het laten voorkomen alsof de produktieve arbeider slechts zijn DIENSTEN (dwz. zijn arbeid als gebruikdwaarde) tegen GELD ruilt.

Marx schrijft hierover: "De soldaat (huurling) is een loonarbeider, maar hij is daarom geen produktief arbeider". (Marx, t.a.p. bldz. 68)

Als we dit vraagstuk van produktieve en onproduktieve arbeid verder bekijken dan zien we dat "het specifieke produkt van het kapitalistische produktieproces, de meerwaarde, slecht door de ruil met de PRODUKTIEVE ARBEID verkregen wordt", want het gaat niet om het nuttige karakter, om de INHOUD van de arbeid. Het gaat niet om de gebruikswaarde, het gaat niet erom of het de arbeid van een metaalbewerker of van een timmerman is, maar om het doel waarvoor de kapitalist de arbeidskracht inzet. Arbeid met dezelfde inhoud kan produktief en onproduktief zijn. Marx geeft hiervoor enige voorbeelden:

"B.V. Milton, die het paradijs verloor (1), was een onproduktief arbeider.

De schrijver echter, die fabrieksarbeid voor zijn boekhandelaar levert, is een produktief arbeider. Milton produceerde het "verloren paradijs" als een zijdeworm die zijde produceert, als werkzaamheid van ZIJN natuur. Hij verkocht het produkt later voor £ 5 en werd als zodanig warenhandelaar. Maar de literatuurproletariër uit Leipzig, die op kommando van zijn boekhandelaar boeken produceert - b.v. compendiums over politieke ekonomie - is zo ongeveer een produktief arbeider, in zoverre zijn produktie onder het kapitaal gerangschikt is en slechts voor de meerwardevorming daarvan plaats vindt (voor zover dus de schrijver in dienst van de kapitalist en om de kapitalist winst te bezorgen aan het schrijven is gezet) (t.w.). Een zangeres, die zingt als een vogel is een onproduktief arbeider. Als ze haar gezang voor geld verkoopt is ze in zo verre loonarbeider of warenhandelaar. Maar dezelfde zangeres, die door de ondernemer geëngageerd wordt, die haar zingen laat om geld te maken, is een produktief arbeider, want ze PRODUCEERT direkt kapitaal. Een onderwijzer, die anderen onderricht geeft, is geen produktief arbeider. Maar een onderwijzer, die als loonarbeider in een instituut met anderen geëngageerd is om door zijn arbeid het geld van de ondernemer van het in kennis scharrelende instituut met meerwaarde te verrijken, is een produktief arbeider." (Marx, t.a.p. bldz. 70).

We zullen nu de zaak nog eens bekijken uitgaande van het revenu, waaruit diverse werkzaamheden betaald kunnen worden. We beginnen weer met een citaat uit de voorarbeid van "het kapitaal" van Marx:

"DEZELEFDE arbeid (bv. van een tuinman, kleermaker) kan door dezelfde werkman in dienst van een industriële kapitalist of een direkte konsument verricht worden, enz. In beide gevallen is hij loonarbeider of dagloner, maar in het ene geval is hij een PRODUKTIEVE, in het andere een ONPRODUKTIEVE arbeider, omdat hij in het ene geval kapitaal produceert, in het andere niet; omdat in het ene geval zijn arbeid een moment vormt van het proces van meerwardevorming door het kapitaal zelf, in het andere niet.

Een groot deel van het jaarlijkse produkt, dat als revenu verteerd wordt en niet meer als produktiemiddel opnieuw in de produktie opgaat, bestaat uit de noodlottigste, jammerlijkste lusten, grillen, enz. bevredigende produkten. (gebruikswaarde). De inhoud ervan is voor de bepaling van de produktieve arbeid geheel onverschillig (hoewel natuurlijk indien een onevenredig deel zo gereproduceerd zou worden in plaats van in produktiemiddelen en levensmiddelen terug veranderd te worden, die opnieuw in de reproductie - zij het van de waren, zij het van de arbeidskracht zelf - ingaan - kortom die produktief gekonsumeerd worden - de ontwikkeling van de rijkdom natuurlijk een schaaamat kreeg). (Marx, t.a.p. bldz. 70-71).

Dat men de produktieve arbeid en de onproduktieve arbeid door de STOFFELIJKE inhoud ervan wil laten bepalen heeft drie oorzaken:

1. Dat men het feit dat iets een waar is of dat arbeid produktieve arbeid is beschouwt als een eigenschap van de goederen of van de arbeid zelf in plaats van als een vorm waarin deze verschijnselen plaats vinden doordat ze in de kapitalistische maatschappij gebeuren.
2. Dat vanuit het arbeidsproces gezien slechts arbeid die iets materieels produceert produktief is.
3. Dat het voor de WERKELIJKE reproductie een groot verschil uitmaakt met het oog op de vorming van rijkdom of de arbeid gebruikt wordt om produktieve goederen te maken of luxe artikelen.

We zullen nog enige voorbeelden van Marx citeren!

"(Voorbeeld: of ik een broek koop of dat ik stof koop en een kleermakersgezel in huis neem, die ik zijn DIENST (dat is zijn kleermakerswerk) betaal, is voor mij precies hetzelfde. Ik koop hem van een kleermaker, omdat hij goedkoper is. In beide gevallen verander ik geld dat ik uitgeef in een gebruikswaarde, die tot mijn individuele konsumptie behoort, mijn individuele behoefte bevredigen moet. Ik verander geld niet in kapitaal. De kleermakersgezel doet voor mij dezelfde dienst. Of hij de kleermaker voor mij werkt of bij mij thuis. Daarentegen bestaat de dienst, die dezelfde kleermakersgezel als hij door een kleermaker gebruikt wordt aan de kapitalist bewijst, daarin dat hij 12 uur werkt en er 6 betaald krijgt. De dienst die hij hem bewijst, bestaat dus daarin dat hij 6 uur voor niets werkt. Dat dit in de vorm van het broekenmaken gebeurt, VERDOEZELT slechts de werkelijke transactie. Zo gauw de kleermaker kan probeert hij daarom de broek weer in geld te veranderen, d.w.z. in een vorm, waarin het bepaalde karakter van de kleermakersarbeid volledig verdwenen is, en de geleverde dienst zich daarin uitdrukt, dat uit één daalder er twee gekomen zijn. DIENST is zonder meer slechts de uitdrukking voor de BIJZONDERE GEBRUIKSWAARDE VAN de arbeid, in zoverre deze niet als zaak, maar als bezigheid nuttig is. Do ut facias, facio ut facias, facio ut des, do ut des (2) zijn hier volkomen identieke vormen van dezelfde verhouding, terwijl in de kapitalistische produktie "do ut facias" een zeer specifieke verhouding tussen de stoffelijke rijkdom en de levende arbeid uitdrukt. Daar in dit KOPEN VAN DIENSTEN de specifieke verhouding van arbeid en kapitaal helemaal niet inzit, of wel volledig uitgeschakeld is, of dat het helemaal niet bestaat, is het natuurlijk de lievelingsvorm van Say, Bastiat en konsorten, om de VERHOUDING VAN KAPITAAL EN ARBEID uit te drukken)."(Marx, t.a.p. bldz. 72-73)

Vele begrippen, die een eeuw geleden verkeerd begrepen werden, worden nu nog of weer verkeerd begrepen. De Say's en de Bastiat's leven nu nog. De dienstensektor wordt groter zegt men. Daarenboven vertelt men erbij dat dergelijke verschijnselen in Marx' tijd niet bestonden. De vriendelijkste "neo-marxisten" vertellen er dan nog even vergoelijkend bij, dat Marx deze ontwikkeling niet kon voorzien. Het kapitaal" is een eeuw geleden geschreven. Het gold voor Marx' tijd. Maar nu? Al naar instelling van deze vrienden zal men het moeten herzien, aanpassen of een geheel nieuwe theorie moeten ontwerpen.

Het is daarom goed deze voorarbeid voor het eerste deel van "het kapitaal" verschenen is. Hieruit blijkt dat Marx het verschijnsel niet alleen kende, maar dat hij de stof van dit geschrift in "het kapitaal" zelfs verwerkt heeft. Volgens hem hield zijn kritiek op de economie van het kapitalisme niet alleen rekening met deze feiten maar vormden ze zelfs een onderdeel van zijn theorie. We zullen in een volgend artikel nog een ander aspect, dat zeer aktueel is en dat in dit geschrift van Marx eveneens - naast vele anderen - behandeld wordt nader bekijken, nl. dat van de BELASTINGEN.

Uittreksel uit dit geschrift van Marx zijn verschenen in het franse tijdschrift Economie et Sociétés, Cahiers de l'Institut de Science Economique Appliquée, Série Etudes de Marxologie, No. 6 - Juin 1967.

Een volledige Italiaanse uitgave is verzorgd door Bruno Maffi: Il Capitale Libro I, Firenze 1969.

Het werd in 1933 door de Moskouse Instituut uitgegeven in het Marx-Engels Archiv: Arkhiv Marksa i Engelsa, vol. II(VII), 1933, p. 4-266. Wij hebben geciteerd uit: Karl Marx, Resultate des unmittelbaren Produktionsprozesses, Das Kapital. I. Buch. Der Produktionsprozess des Kapitals. VI. Kapital

Uitgegeven bij: Verlag Neuer Kritik Frankfurt in de Serie: Archiv sozialistischer Literatur 17. De prijs is f 10,30 en verkrijgbaar bij Van Gennepe, Nes, Amsterdam.

Het boekje is 134 pagina's. Het is geen gemakkelijke literatuur maar ik kan het degenen die "het kapitaal" deel I gelezen hebben aanbevelen.

T. Wiering

- (1) John Milton (1608-1674), Engels dichter. Een van zijn werken, zijn hoofdwerk heette: Paradise Lost (Verloren paradijs)
- (2) Ik geef, opdat gij het doet; ik doe, opdat gij het doet; ik doe opdat gij geeft; ik geef, opdat gij geeft.